

En 16.

DE

Stad Nymegen

EN

DERZELVER OMSTREKEN,

DOOR

C. H. Clemens.

MET PLATEN.

Tweede vermeerderde en verbeterde druk.

TE NIJMEGEN, BIJ
D. J. HASPELS. 1839.

[Faint, illegible text visible through the paper]

ST

D

Two

D

No 5535

DE
STAD NIJMEGEN

EN

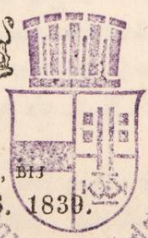
Derzelver Omstreken,

DOOR

C. H. CLEMENS.

MET PLATEN.

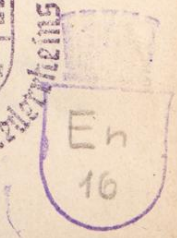
Tweede vermeerderde en verbeterde druk.

TE NIJMEGEN, BIJ
D. J. HASPELS. 1839.

Financiën des Koninkrijks

Bij 1204 b

STAD NIMMÉEN

Derzelver Ombudsen

D. J. HASKER

MIT MANN

Tweede verkiezing van de raad van de stad

D. J. HASKER

Een k
gen en d
en den
niet dan
Volgaa
verlangen
derzelijk
taak viel
ken waren
stonden
gen over
maar vold
vaardigen.
Ik heb,
lijk was,

Een klein werkje dat de stad Nijmegen en derzelver omstreken den inboorling en den vreemdeling leert kennen, kan niet dan welkom zijn.

Volgaarne voldeed ik derhalve aan het verlangen van den Uitgever dezes, om een dergelijk werkje zamen te stellen. De taak viel mij niet moeilijk; de omstreken waren mij bekend, en mijne vrienden stonden mij volgaarne hunne aantekeningen over Nijmegen af, om een beknopt maar voldoende geheel van de stad te vervaardigen.

Ik heb, voor zoo verre mij zulks mogelijk was, de natuurtooneelen, die de Nij-

meegsche omstreken ons aanbieden, door woorden trachten aftemalen, maar ik moet bekennen, dat deze beschrijvingen maar al te zwak zijn, en slechts eene flauwe sehets van het waarachtige schoone opleveren. — Niettegenstaande deze mijne grondige aanmerking heeft het boekje bijval gevonden, en is eene tweede druk noodzakelijk geworden.

Deze tweede druk is verbeterd en vermeerderd: ik hoop dat zij meer en meer moge medewerken, om de Nederlanders herwaarts te lokken, en niet bij den vreemden te gaan zoeken, wat hier te vinden is.

NIJMEGEN,

October 1839.

C. H. C.

GENEVEN

Ruim eene e
kwam een volk
houtlotten, d
en, bekoord
en schaduwrij
vestigde hij z
den later ald
Wanneer de l
ver van den V
eene zee hese
zende ijsschote
alles verwoeste
durfde trotseren
den heuveltop
wijl het land h
des waters was

GESCHIEDKUNDIG OVERZICHT DER STAD.

Ruim eene eeuw, voor onze jaartelling, kwam een volkstam uit *Duitschland*, op houtvloten, den Waalstroom afzakken, en, bekoord door de heerlijke weilanden en schaduwrijke wouden dezer landstreek, vestigde hij zich op den heuveltop van den later aldus genoemden *Hunnerberg*. Wanneer de landen aan den regter-oever van den Waalstroom des winters in eene zee herschapen werden, en dui-zende ijsschotsen, met vereenigd geweld, alles verwoestten, wat hare vernieling durfde trotseren, vonden de bewoners op den heuveltop vrede en veiligheid, terwijl het land hunner naburen eene prooi des waters was geworden.

Toen de krijgsheld JULIUS CESAR zijne met roem bedekte wapenen ook herwaarts bragt, na de onderwerping der Galliërs, omringde men de woningen met wallen en graven, om, ware het mogelijk, de vrijheid te beschermen tegen de woede des Romeinschen adelaars. Nu kreeg het verblijf den naam van *Magum*, een Celtisch woord, dat zoo veel als schuiloord, sterkte, beteekent, omdat de bewoners dezer oorden dáár hunne toevlugt zochten, wanneer het gevaar hunne bezittingen, hunne vrijheid bedreigde.

JULIUS CESAR vereenigde, ondanks de krachtdadige tegenstand der verschillende volkstammen, deze oorden met het uitgestrekte Romeinsche rijk. In zijne volgende krijgs-verrigtingen werd hij dapper bijgestaan door de bewoners dezer landen. Meestal aan de spits van zijn heirleger gesteld, vuurden zij door hun voorbeeld den Romeinschen krijgsman aan, zoodat CESAR, het welgelukken zijner ondernemingen, aan

hunne
De Romein
op prijs te
geene v
barten, e
weld en
landaard
de magt
en stonde
edelen en
De eer
gen viele
en zestig
den zij g
Magum
door den
Het on
tigen vij
vel om a
en aan g
ander ver
vel werd
met de Ro

hunne trouw en moed verschuldigd was. De Romeinsche krijgsoverste wist deze trouw op prijs te stellen; geen slaafsch geweld, geene vuige afpersingen knelden hunne harten, en toen later zijne opvolgers geweld en knevelarijen bezigden, om den landaard alles te ontnemen, trotseerden zij de magt van het wereldberoemde *Rome*, en stonden op onder den krijgskundigen, edelen en dapperen Batavier *CLAUDIUS CIVILIS*.

De eerste veldslagen voor de opstandelingen vielen gelukkig uit, maar in het negen en zestigste jaar, van onze jaartelling, werden zij geslagen, en gedwongen naar hun *Magum* terug te trekken, waar zij weldra door den Romein aangevallen werden.

Het onmogelijke inziende om den magtigen vijand te weérstaan, gaf *CIVILIS* bevel om alles der vlammen over te geven, en aan gene zijde des Waalstreams een ander verblijf op te zoeken. Aan dit bevel werd voldaan, en toen later de vrede met de Romeinen, aan den *IJssel*, weder

gesloten werd, toog men naar *Magum* terug; herstelde al wat door de vlammen was verteerd geworden, en gaf der plaats den naam van *Novio Magum* of *Nieuw Magum*, waarvan later het woord *Nijmegen* of *Nieuwmegen* afgeleid werd.

Vele opgedolvene oudheden, zoowel in als om de stad, zijn vooral de beste bewijzen van het aloude bestaan der stad *Nijmegen*. Deze oudheden zijn meestal Romeinsche en Bataafsche voorwerpen, waarvan een groot aantal op het raadhuis der stad, en bij onderscheidene ingezetenen, aanwezig is. Het zijn lijkbussen, edelgesteenten, gouden, zilveren en koperen penningen, beelden, graf- en altaarsteenen, tegelpannen met de namen der legioenen, enz.

Toen de Romeinen meer en meer van hunne grootheid beroofd werden, kwamen deze gewesten, en ook *Nijmegen*, onder het gebied der Frankische vorsten. Toen reeds moet de stad aanmerkelijk groot

geweest z
den hebbe
voorregte
de geliede
Grooten. D
ste hoedat
voor Nijm
Bekoord d
der verhev
berg, wa
krijgsover
was gew
vesten, e
der geliede
breid kei
In 1245
stuur der
voorregte
sche en F
bleef zij
derd jaren
en graven
vrijheid, n

geweest zijn, en de hoofdplaats dezer oorden hebben uitgemaakt, dewijl zij dezelfde voorregten verkreeg, als de stad *Aken*, de geliefde verblijfplaats van *KAREL den Grooten*. Deze keizer, met de uitmuntendste hoedanigheden begaafd, was vooral voor *Nijmegen* een beschermer en vader. Bekoord door de heerlijke ligging van een' der verhevenste kruinen van den *Hunnerberg*, waar vroeger, door den Romeinschen krijgsoverste *DRUSUS*, eene sterkte aangelegd was geworden, liet hij, op derzelver grondvesten, een prachtig slot stichten, vaak een der geliefkoosde verblijven van zijn uitgebreid keizerrijk.

In 1248 kwam *Nijmegen* onder het bestuur der Geldersche opperhoofden; de voorregten, welke de stad van de Roomsche en Frankische vorsten verkregen had, bleef zij behouden. Gedurende vier honderd jaren werd *Nijmegen* door hertogen en graven geregeerd, en toen in 1648 de vrijheid, na de verdrukking en de bloed-

tooneelen, in *Nederland* terugkeerde, deelde de stad in den roem en de welvaart des vaderlands.

Toen in 1473 hertog *KAREL de Stoute* de stad aanviel, verdedigden de ingezetenen zich manhaftig, en weêrston den langen tijd de hevige aanvallen van den woesten en krijgshaftigen hertog. Alle middelen uitgeput zijnde, om den vijand te weêrstaan, gaf men zich, op billijke voorwaarden, aan *KAREL* over.

In 1494 toen keizer *MAXIMILIAAN* de stad wilde belegeren, vereenigde de burgerij zich met de bezetting, en verdreef het leger des keizers, waardoor de burgers hunnen alouden roem bleven handhaven.

Gedurende den tijd dat *Nederland* onder den ijzeren schepter van *Spanje* zuchtte, werden, meer dan eens, middelen beproefd, om de stad uit de handen der geweldenaars te verlossen. Onder de voorvallen verdient de volgende onze bijzondere opmerking.

MARTEN SCHENK, een Geldersch edelman,

braaf en moedi
1589 des nachts
Spanjaarden ver
Hij trachtte d
men, die aan d
den was deze a
kend, en de
ten werden gen
scheide schuim
den, hadden
SCHENK was d
vartig bega
volks, dat het
redrook, na
krijgsman ver
Denzelfden
men scheurde
schillende de
de hoofdpoo
werden echte
gedaan, en i
Toen in
oorlog in g

braaf en moedig in den strijd, wilde in 1589 des nachts de stad van het juk der Spanjaarden verlossen.

Hij trachtte door een der huizen te komen, die aan de kade liggen, maar weldra was deze aanval door den vijand bekend, en de krijgsheld en zijne soldaten werden genoodzaakt te vlugten. Verscheidene schuiten, met krijgslieden beladen, hadden reeds den oever verlaten. **SCIENK** was de laatste, die zich in het vaartuig begaf, maar hetzelfde was zoo vol volks, dat het omsloeg, en de krijgsheld verdronk, na den roem van een groot krijgsman verworven te hebben.

Denzelfden dag werd het lijk gevonden; men scheurde het aan stukken, en de verschillende deelen werden met ketens aan de hoofdoopen vastgemaakt. Naderhand werden echter die stukken in eene kist gedaan, en in de groote kerk begraven.

Toen in het midden der 17. eeuw de oorlog in gansch *Europa* woedde, werd

alhier de vrede, in 1678, door de oorlogvoerende mogendheden gesloten.

LODEWIJK XIV, wiens verregaande heerschzucht zich ook tot deze landen uitstrekte, wilde door zijnen krijgsoverste BOUFELERS, de stad bij verrassing innemen; maar de graaf van ATHLONE, bijgestaan door de burgerij, waarbij ook de vrouwen niet ten achteren bleven, versloegen den vijand. Ter gedachtenis dezer gebeurtenis liet het vaderland zilveren gedenkpenningen slaan, en vele jaren na deze luisterrijke verdediging, werd, op den 11. Junij, de dag der overwinning, met vreugde gevierd.

WILLEM V vertoefde, in den aanvang der omwenteling, op het Valkhof.

In het jaar 1794 werd de stad door de Franschen gebombardeerd en ingenomen; door dit bombardement werden vele huizen, maar vooral het Valkhof, schrikkelijk geteisterd. De verdere gebeurtenissen had de stad met het vaderland gemeen.

NADERE BESCHRIJVING DER STAD.

De stad *Nijmegen*, aan den linker Waal-
oever gelegen, levert, van het dorp *Lent*
gezien, een der bekoorlijkste en schoonste
stadsgezigten van *Nederland* op. Wanneer
men, in de schaduwen der lindeboomen, rust,
kan men volop het genoeg smaken, wel-
ke de ligging van *Nijmegen* den bemin-
naar van het schoone en bevallige aan-
biedt. Aan gene zijde van den breeden
Waalstroom verheffen zich de huizen amphi-
theaters gewijze van des *Hunnerbergs* voet
tot aan deszelfs kruin. In het Westelijke
gedeelte der stad verheft zich, met majes-
tueusen trots, de hoofdkerk van *Nijmegen*.
Van den oever der rivier, tot in het bo-
venste gedeelte der stad, ziet men eene
grootte en ruime straat, welke steeds door
eene menigte burgers op- en afgestegen
wordt. In het Oostelijke gedeelte ontwaart
het oog groenrijk lommer op den heuvel-
top, waar vroeger het reusachtige *Valkhof*,

door wallen en torens omringd, zijne grijze tinnen verhief. Achter dit geboomte ziet men het *Belvédère*, een der schoonst gelegen gebouwen der stad. Eene handelsdrijvende menigte en talrijke wandelaars, die zich langs de ruime kade bewegen; eene menigte schepen, die met hunne witte zeilen de rivier op- en afvaren; de stoombooten, die met hun klepperend geraas de zilveren wateren klieven: dit alles vormt een dier tooneelen, welke men met welgevallen in het geheugen terugroept. Vooral wordt de luister van dit tooneel verhoogt, wanneer de laatste stralen der ondergaande zon hunnen gouden gloed in de rivier en op de stad uitstorten; wanneer reeds op een gedeelte der stad de avond zijne graauwe wieken heeft uitgespreid, en het andere schitterend verlicht wordt.

Gemakkelijk en zorgvol wordt de gemeenschap tusschen de Noordelijke deelen van ons vaderland en *Nijmegen* bewerkstelligd. Eene gierbrug gaat, met eene

verbazend
der rivier na
staat uit twe
planken vlo
ven verheffe
dwarsbalk,
door zeven
aan het eind
aan een an
brug aan d
al overgege
van de een
Wanneer
en de ijssci
om den ove
brug te bev
toe kleine
meegsche
zij hij derg
gevaarlijk
en behendi
door de on
doordeze o

verbazende snelheid, van den eenen oever der rivier naar den anderen. Deze brug bestaat uit twee vaartuigen, die door een' planken vloer vereenigd zijn. Op denzelven verheffen zich twee masten met een' dwarsbalk, waarover een touw gaat, dat door zeven schuitjes ondersteund wordt, en aan het einde, in het midden der rivier, aan een anker vast zit. Hierdoor is de brug aan de kracht des strooms geheel en al overgegeven, waardoor zij met gemak van de eene zijde naar de andere giert.

Wanneer des winters het hooge water en de ijsschotsen het onmogelijk maken, om den overtocht der rivier met de gierbrug te bewerkstelligen, bezigt men hiertoe kleine vaartuigen, en ter eere der Nijmeegsche schippers moet men zeggen, dat zij bij dergelijke togten, die dikwijls zeer gevaarlijk zijn, den grootsten moed, kracht en behendigheid aan den dag leggen, waardoor de ongelukken zeldzaam zijn, welke door deze overtogten tot nog toe geschied zijn.

De voornaamste poorten der stad zijn: de Veerpoort, de Kraanpoort, de Meipoort en de St. Stevenspoort, waardoor men, aan de zijde der rivier, binnen de stad kan komen. De overige poorten zijn: de Hezelpoort, de Molenpoort, de Hertogsteegpoort en de Hunnerpoort; in de stad zelve vindt men nog eene poort, de Wiemelpoort genoemd, die tot gevangenis gebruikt wordt.

Onder de voornaamste gebouwen behoort de hoofdkerk, bij de groote-markt gelegen, en in 1272 ingewijd. Het is een oud Gotisch gebouw, rustende op vijf en dertig pilaren, welke het verhevene schoone der kerk aanmerkelijk verhoogen. Met de grootste zorgen wordt deze hoofdkerk onderhouden, zoodat zij zich door hare zindelijkheid bijzonder onderscheidt. Het orgel der kerk is zeer beroemd, en wordt voor een der beste en schoonste orgels der wereld gehouden. Dit kunstuk werd door **LODEWIJK KONING** in 1774 voltooid, en heeft meer dan honderd duizend gulden gekost.

In he
de laats
Borano
Gelder
wel der
schoon
haren
vorm,
komen
daarge
heeft
een
en op
waarin
sieder
per,
pense
arna
der b
en m
koper
Ni
beent

In het koor staat eene graftombe, waarin de laatste overblijfsels van KATHARINA VAN BOURBON, gemalin van ADOLF, herlog *van Gelder*, die in 1469 overleed, rusten. Hoewel deze tombe zich niet door bijzondere schoonheid onderscheidt, verdient zij door haren eenvoudigen, stijven en hechten vorm, bijzondere aandacht, dewijl zij volkomen den geest der eeuw, waarin zij daargesteld werd, kenschetst. De tombe heeft eene langwerpige vierkante gedaante; een groote zerksteen bedekt het geheel, en op denzelfden ligt eene koperen plaat, waarin het afbeeldsel der hertogin uitgesneden is. Rondom de tombe zijn, in koper, de twaalf apostelen en de zestien wapenschilden van het geslacht van KATHARINA afgebeeld. De ingang, tot den kelder der begraafplaats, is regts van de tombe, en mede door eenen grooten steen en eene koperen plaat gesloten.

Niet verre van deze tombe, rust het gebeente van MARTEN SCHENK, als ook dat van

den jeugdigen held ADOLF VAN NASSAU, *den Jongen*. Ondanks de gedane navorschingen is het, tot nu toe, niet gelukt, om de begraafplaatsen dezer beide krijgshelden op te sporen. Voor eenige jaren heeft men, bij het ruimen van graven en het gelijk leggen van zerken, eene kist gevonden met zwart fluweel overdekt; nog eenige andere kenteekenen duiden aan, dat een voornaam persoon hiertoe ter eeuwige ruste was gelegd. Kist en graf werden met puin gevuld, en door de ineenstorting van alles werd een verder onderzoek vruchteloos gemaakt.

Vroeger werden in den zoogenaamden blok der kerk de stedelijke statuten, kronijken, giftbrieven, enz. bewaard, welke voor den oudheidkundige tegenwoordig nog veel waarde hebben. Twaalf jaren na de stichting der kerk begon men aan den toren te bouwen, maar dezelve geraakte, door onvoorzigtigheid des torenwachters, in 1429 in brand. Honderd jaar hierna werd de

INGANG TOT DE GROOTE OF ST. STEVENS-KERK.

toren do
telijk v
Een wel
in de la
De h
waarva
geven
bijzond
Gothisc
ligt d
door
werd.
tijd de
Dit g
lend l
later e
niel
Wa
kerkb
voortz
welke
leidde.
vreemd

toren door den bliksem getroffen, gedeeltelijk verwoest, maar weder herbouwd. Een welluidend klokkenspel werd in 1738 in de lantaren des torens geplaatst.

De hoofdingang van het kerkgebouw, waarvan hiernevens eene afbeelding gegeven wordt, is sierlijk en schoon, en bijzonder merkwaardig door zijne geheel Gothische bouworde. Over dezen ingang ligt de latijnsche school, welke vroeger door een groot aantal leerlingen bezocht werd, waarvan velen zich in lateren leeftijd door kunde beroemd gemaakt hebben. Dit gebouw was voorheen met verschillend beeldhouwwerk versierd, maar dat later door de woede der partijzucht vernield werd.

Wanneer men van den aldus genoemden kerkboog de wandeling in eene regte lijn voortzet, komt men aan de Burgstraat, welke vroeger naar den prachtigen burg leidde. Zonderling is het gezigt voor vele vreemdelingen, vooral die onzer Noorde-

lijke provinciën, wanneer zij, voor de Burgstraat in te gaan, aan hunne linkerzijde de Groote-straat afzien. Dan eerst ontwaren zij de hoogte waarop men zich bevindt, dewijl men, van daar, over de Kraanpoort de vaartuigen in den breeden Waalstroom zien kan.

Niet verre in de Burgstraat staat het Raadhuis, hetwelk de vreemdelingen niet moeten verzuimen te gaan zien. Voor korten tijd heeft men goede verbeteringen aan dit gebouw gemaakt, zonder iets van deszelfs oudheid weg te nemen. De stichting van dit overoud stadhuis is niet bekend; alleen weet men, dat, in het jaar 1554, de voorgevel versierd werd met steenen standbeelden der Roomsche koningen en keizers, die de stad gunstig geweest zijn. De voorzaal van het raadhuis is schoon, vooral door de vierschaar, die met rijk versierd en kunstig beeldwerk, pronkt. Hier werden vroeger de lijfstraffelijke zaken gevonnisd. Ook vindt men in deze zaal het houten

stand-
alsmed
beelde
raadse
Op
vindt
oudhe
altaar
Behal
belat
te z
de g
3. e
ontho
uit de
gedeel
verste
ten a
gehan
van d
1678 d
1) Die
4 25 cent

standbeeld van keizer KAREL *den Grooten*, alsmede een kunstig uurwerk en het afbeeldsel van het zonderlinge *Nijmeegsche* raadsel (1).

Op eene der galerijen van dit gebouw vindt men in de muren eenige Romeinsche oudheden gemetseld bestaande vooral in altaarsteenen, hoofden van beelden, enz. Behalve deze oudheden zijn nog andere belangrijke voorwerpen in het raadhuist te zien, waaronder het zwaard, waarmede de graven VAN EGMOND en HOORN, op den 3. en 5. Junij des jaars 1568, te *Brussel* onthoofd werden; eenige krijgstoerustingen uit de riddertijden; de keten waaraan een gedeelte van het ligchaam van den veldoverste MARTEN SCHENK, na zijnen mislukten aanval op *Nijmegen*, aan de Burgpoort, gehangen heeft; in eene der bovenzalen van dit gebouw werd den 10. Augustus 1678 de bekende *Nijmeegsche* vrede getee-

(1) Dit raadsel is bij den Uitgever dezes verkrijgbaar
à 25 cen's.

kend; men ziet er, ter gedachtenis, de beeldenissen der afgezanten.

Aan het einde der Burgstraat staat de Stads-Schouwburg, waarvan de eerste steen in de maand September van 1838 gelegd werd.

Van het terrein, hoewel niet groot, is zoo veel mogelijk partij getrokken. Het is een schoon en doelmatig gebouw, bevattende eene goede tooneelzaal, een danszaal, teeken-akademie, enz. alles voltooid naar het plan van den stads-architect P. VAN DER KEMP.

De Burgstraat voert ook naar *Nijmeegsch* schoonst en heerlijkst oord, de wandeldreven, namelijk, op het Valkhof. Slechts weinige overblijfselen verheffen zich nog op de grondvesten van den vroeger zoo magtigen burgt.

Men wil dat DRUSUS de grondlegger van het Valkhof geweest zij. Zeker is het, dat KAREL *de Groot*e alhier een rijkspaleis stichtte, hetwelk hem vaak, na het oorlogvoeren of andere staatkundige verrigtingen,

de h
was het
ter. W
scherme
bed mit
terre v
eerlied.
KAREL
gebied
zonen:
Vele
ten, na
gen, o
naam
ren.
Nielt
aanvall
soms d
weder
hoewel
de woe
getuige
rallen v

de heerlijkste genietingen aanbood. Toen was het Valkhof in deszelfs hoogsten luister. Wanneer het paasch-feest den beschermmer van het Christendom tot het gebied uitnoodigde, kwamen van heinde en verre vorsten en ridders, om, met plegtigen eerbied, het grootste Christenfeest te vieren. **KAREL de Groot** verdeelde zijn uitgebreid gebied op het Valkhof onder zijne drie zonen: **KAREL**, **LODEWIJK** en **PEPIJN**.

Vele andere keizers en vorsten bezochten, na **KARELS** dood, den burg van *Nijmegen*, onder anderen ook **FREDERIK I**, bijgenaamd *Barbarossa*, een der kruisvaarderen.

Niettegenstaande het Valkhof dikwijls de aanvallen der Noormannen weerstaan had; soms door deze barbaren vernield, maar weder luistervol was hersteld geworden; hoewel de burg, gedurende duizend jaren, de woede des tijds getrotseerd had, en de getuige van zoo vele merkwaardige voorvallen was geweest, werd, na het bom-

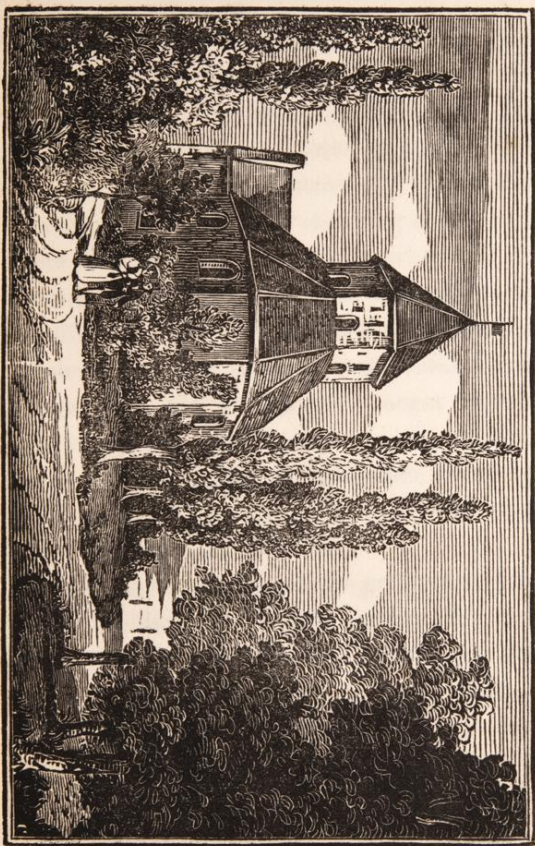
bardement van 1794 door de Franschen, in eene algemeene vergadering der staten, besloten, het grijze slot, ondanks de pogingen der regering van *Nijmegen*, die zulks wilde beletten, als nietig puin te verkoopen. Hierdoor verdween voor altoos het schoonste gedenkteeken dat het vaderland bezat; hetgeen barbaren gespaard hadden; datgene wat hunne harten met eerbied vervuld had, werd door hen verwoest, die het eerwaardig gedenkteeken voor vernieling hadden moeten beschermen.

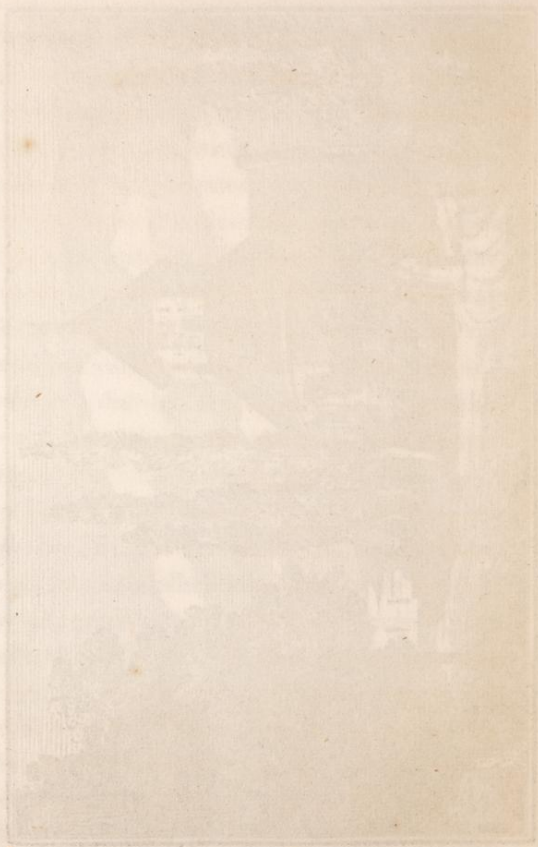
Twee, aldus genoemde, *Heidensche kapellen*, zijn de eenige overblijfsels, die het den edelen oudheidkundigen IN DE BETOUW mogt gelukken, om aan de vernieling te ontrukken.

In het midden der schoone wandeldre-ven, die den burg vervangen hebben, verheffen zich nog eenige bouwvallen van eene dezer kapellen, beschaduwd door liefelijk geboomte, en bekroond door welrie-

HET VALKHOF 1839.

kende
de vo
In
Valk
ke n
tienh
aan l
buiten
wellig
houw
geloo
wande
taar d
schouw
goden,
Het
te afbe
der lan
bergs, c
Het te
dacht d
gedeelte,
zien zijn.

kende bloemen en heesters, die tusschen de voegen der duifsteen en bloeijen.

In het N. Westelijke gedeelte van het Valkhof is de andere kapel gelegen, welke nog in zijn geheel aanwezig is. De zeshoekige vorm van dit tempeltje, geeft aan hetzelfde een bijzonder voorkomen. De buitenmuren, het dak en den vloer zijn welligt ten tijde van *KAREL den Grooten* gebouwd, zoodat sommige oudheidkundigen gelooven, dat deze kapel vroeger zonder wanden was, en slechts als een hoofdaltaar der Batavieren en Romeinen moet beschouwd worden, waar zij, ter eere hunner goden, dagelijks offerden.

Het nevensgaand plaatje geeft eene juiste afbeelding der kapel, gezien, uit eene der lanen, welke van den ingang des hofbergs, onmiddellijk naar de kapel leidt.

Het tempeltje verdient de bijzondere aandacht der reizigers, vooral het binnenste gedeelte, waar nog eenige oudheden te zien zijn. Het plafond is met figuren in

fresco geschilderd, wier schoone kleuren nog zoo helder zijn, als of dezelve voor korten tijd vervaardigd waren. PAUS LEO III. heeft deze beide kapellen, aan WODAN toegeheiligd, in het jaar 799, op verzoek van KAREL *den Grooten*, tot Christelijke kerkjes ingewijd.

Indrukwekkend, betooverend is het tooneel, dat men van den hofberg mag aanschouwen. Werwaarts men zijne blikken ook mag wenden, overal heerscht eene schoone, prachtige, liefelijke natuur. Stigt rolt de breede Waalstroom, aan den voet des *Hunnerbergs*, zijne zilveren wateren voort. In een blaauwend verschiet, verdwijnt bij Noordwaarts als eene heldere beek tusschen groenbekranste heuvelklingen. Grasrijke weiden, welige landsdounen, de torens van steden en dorpen, verhoogen het treffende van dit bewonderenswaardige natuurtafereel. Wanneer men den stroom afziet, dan gelijkt hij na een dier schilderachtige meren, welke sommi-

ge deelen van *Europa* wereldberoemd maken. Aan den eenen oever eene vrolijke en nijvere stad; aan den anderen een vriendelijk dorp, als in het lommer der boomen verscholen, en de niet bewoonde boorden omzoomd met veelkleurige weilanden, waarin de blanke koe herkaauwende rust, en het nijvere landmeisje de volle uijers aanbiedt. Een uitgestrekt woud schijnt zich in het verwijderde verschiet, even boven de kabelende wateren van het meer, te verheffen, en weérkaatst zijn geboomte, in langwerpige en afgebrokene vormen, in den spiegel der watervlakte. Vele schepen van verschillende grootte en gedaante, zeilen op- of afwaarts, of worden, hoe zwaar ook geladen, medegesleept door de reuzenkrachten van de sleepboot *Hercules*, wiens armen met ontzettend geweld in de wateren der *Waal* woelen, en de kalme stroom met schuimende golven bedekt, dáár, waar de reus zich eenen doortogt baant.

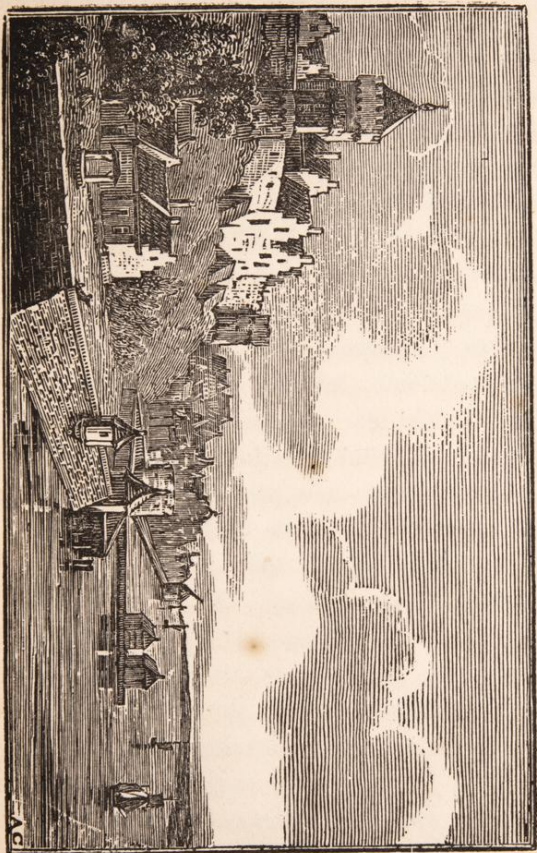
Goddelijk natuurtooneel! Is uwe schoonheid, uw rijkdom minder wereldberoemd dan die van andere plaatsen; verheffen zich in uwen kreits geene hemelhooge bergkruinen, die het harte vreeze inboezemen, het liefelijke, het bevallige schoone van uwe tafereelen, wekt zachte, aangename gewordingen in het harte des beminnaars van het waarachtige schoone.

Bekoorlijk zijn de wandeldreven op en langs het Valkhof. De zachte schaduwen, van het donker en lichtgroen geboomte, noodigen den wandelaar uit, om eenige oogenblikken in dit lustoord te vertoeven, en de genoegens der stille eenzaamheid te smaken. Wanneer men op eene der zuilen rust, welke aan den voet der ruïne liggen, en nadenkt, dat op deze plaats hoo-ge boomen, duizendkleurige bloemen, zandpaden en graszoden, den cederhouten vloer, de rijkvergulde wanden, de zuilengangen vervangen hebben, welke gewaarwordingen wellen dan niet in het harte op?

we schoon-
eldberoemd
rheffen zich
ooge berg-
nboezemen,
choone van
aangename
beminnaars

reven op en
schaduwen,
n geboomte,
om eenige
e vertoeven,
e zzaamheid te
ene der zui-
met der ruïne
eze plaats hoo-
bloemen, zand-
erhouten vloer,
e zuilengangen
waarwordingen
e op?....

HET VALKHOF VOOR 1795

Pr
het
burg
ze v
slotge
van a
toren
het h
omrit
verd
Valk
Noor
vjan
bore
als e
datge
hadd
ters
godd
schitt
schijn
Gelde
vecker

Prachtig en trotsch was de ligging van het keizerslot; zijn Gothische vierkante burgtoren stak zijnen kruin, als een grijze wachter, boven de hem omringende slotgebouwen uit, en bespiedde den vijand van alle zijden. Hooge muren, door waltorens verdedigd, wier grondvesten tot in het hart des *Hunnerberg's* doordrongen, omringden het aloude keizerslot, en zóó verdedigd, zóó beschermd, weêrstond het Valkhof menigen aanval, der Galliërs en Noormannen; werd vaak door den woesten vijand door eene zee van vuur omringd, boven wiens gloed en damp de burgtoren, als eene rots, het hoofd verhief, en datgene, wat de vlammen niet gespaard hadden, kwam, uit eerbied voor de stichters des burgslots, maar vooral door zijne goddelijke ligging, uit den aschhoop, met schitterenden glans en luister, weder te voorschijn. En helaas, in het jaar 1796 werd *Gelderland's* kroon, *Neêrland's* gedenkteeken, voor eene som van negentig dui-

zend vier honderd gulden verkocht, en ge-
sloopt!

Eene schoone wandeling brengt ons door
het Bosch naar de *Belvédère*. Hier stond
vroeger een grijze toren, waar de hertog
van *Parma*, gedurende zijn verblijf al-
hier, zich dikwijls begaf, bekoord door de
prachtige vergezigten, die het oog van de-
zen toren aanschouwt. Op de grondvesten
van dezen toren liet het stedelijke bestuur
een hoog gebouw oprigten, met een plat
dak voorzien, om van dáár, heinde en ver-
re, te kunnen blikken. Men gaf hetzelfde,
om deszelfs ligging, den naam van *Belve-
dère*, Schoonzigt; het gebouw wordt steeds
met de grootste zorgen onderhouden. De
Belvédère staat voor alle vreemdelingen
open, mits betalende vijf en twintig cen-
ten; ook kan men, des verkiezende, al-
daar de noodige ververschingen verkrijgen.

Wanneer men op het vlak der *Belvédè-
re* gekomen is, overtreffen de vergezigten
de verwachting van alle bewonderaars der

natuur. Een geheel nieuw panorama spreidt zich om hen heen. Niets belet hier het gezicht om zoo ver door te dringen, als het oog slechts mogelijk is. Men blik op het grootste gedeelte van *Gelderland*, wiens vruchtbare velden, door stroomen en beken doorsneden, Noord- en Oostwaarts, door eenen gordel van bloeiende en lagchende heuvelklingen omringd worden. *Noord-Brabant's* velden; *Limburg's* graanrijke akkers; de trotsche wouden van het land van *Kleef*; vele steden, talrijke dorpen; de rivieren de *Waal*, den *Rijn*, de *Maas* en den *Yssel*, die zich als zilveren snoeren om de landsdouwen heen kronkelen. Alles, ja, alles wat het oog ontwaart, dringt tot in het harte door, en schenkt der ziele genot.

Wanneer men de *Belvédère* verlaat, is eene wandeling langs de kade zeer aan te bevelen. Men begeeft zich andermaal over het Bosch en gaat den Lindenberg af, waardoor men zich een denkbeeld, van de

zonderlinge ligging der stad, zal kunnen vormen. Door de Veerpoort komt men aan den oever des breedten Waalstreams. De beweging en het gewoel van eene handeldrijvende en nijvere bevolking; de aankomst en het afvaren der beurtschepen en stoombooten geven aan deze wandeling veel bevalligs.

Wanneer men zich op de helft der kade bevindt, waar vele en vrolijke herbergen den wandelaar tot rusten uitnoodigen, bereikt men de kraan, zijnde een rond en hecht gebouw, dat des winters bij zwaren ijsgang, wanneer de stroom buiten zijne oevers treedt, de stad voor vele onheilen bewaart; ook bezigt men dit gebouw, om schepen te laden of te lossen, enz.

Niet verre van de kraan komt men door de Meipoort op de Lagemarkt, van waar men zich door de Priemstraat en de Smidsstraat weder naar de Groote-Markt begeeft. Op deze wandeling komt men langs de Korenmarkt, waar vroeger een hospitaal

en commanderie der Ridder van *St. Jan van Jeruzalem* stonden. Deze gebouwen werden gesticht door ALARDUS, burggraaf van *Nijmegen*, en zijne gemalin UDA, in den jare 1196. Keizer HENDRIK VI. nam het gesticht onder zijne bescherming, en gaf aan hetzelfde, benevens andere vrome Christenen, vele voorregten, zoo als de oude kronijken vermelden.

De pelgrims, die uit *Noord-Europa* naar het *Heilige Land* togen, vonden hier bescherming en huisvesting. Drie priesters verrigten er de godsdienst; vele broederknechten droegen zorg voor de pelgrims, of deelden wekelijks iets, van de bezittingen des gestichts, aan den armen broeder mede.

Na het overlijden van den laatsten commandeur, te *Nijmegen*, BERNHARDUS VAN GOLTSTEIN, in Januarij 1638, werden de goederen der ridderorde van *St. Jan* gevoegd bij die, welke het algemeene armbestuur der stad toebehoorden.

In het jaar 1566 werd de kerk aan de

Hervormden afgegeven, en in 1579 werden zij in dit bezit bevestigd. De kerk werd nochtans in 1650 afgebroken en verkocht, en de plaats waarop dezelve stond, met een gedeelte van het kerkhof, in eene markt hervormd. Het convent werd in 1656 tot eene hooge school verordend, waar men openlijke redevoeringen, promotiën, discutiën, enz. zou houden, gelijk uit een opschrift, boven den ingang, nog kan gezien worden. Na het verval der akademie, werd het groot auditorium, in den jare 1686, aan de vlugtelingen uit *Frankrijk*, tot uitoefening van hunne godsdienst, afgegeven. Dit auditorium werd in 1701 in eene kerk veranderd, en van dien tijd af bleef zij het godshuis der Waalsche gemeente. Een gedeelte van het hospitaal, met het huis des commandeurs, verstrekte tot eene woning voor een' of meer predikanten.

Behalve dit gesticht had men vroeger hier nog vele andere kloosters en kapel-

len, w
 en rijk
 enburg
 is onzek
 einde d
 klooster
 van het
 regtsge
 len. L
 onder
 derlan
 Toer
 was ge
 een ge
 in een
 gedeelt
 het aa
 terwijl
 huis w
 voor d
 Het ge
 rijksmu
 anderin

len, waarvan het oudste, aanzienlijkste en rijkste, dat van Mariënberg of Mariënburg was. De stichting van dit convent is onzeker; waarschijnlijk is zulks op het einde der twaalfde eeuw geschied. Dit klooster lag buiten de stad, en de nonnen van hetzelfde stonden onder het kerkelijk rechtsgebied van den aartsbisschop van *Keulen*. Later stonden de geestelijke vrouwen onder het opzigt der bisschoppen van *Nederland*.

Toen de hervorming hier in *Nederland* was gevestigd, werden eenige huizen, en een gedeelte van het kerkhof des convents, in een stads-doelen veranderd; een ander gedeelte werd aan bijzondere personen tot het aanleggen van tuinen, enz. afgegeven; terwijl het klooster zelve tot een munt-huis werd ingeruimd, alsmede tot woning voor den muntmeester en zijne gezellen. Het geheel werd, na het stilstaan der rijksmunt, openlijk verkocht. Vele veranderingen ondergingen, na dien tijd, de

verschillende gebouwen van het convent. In onze dagen vormt een groot gedeelte 's rijks arsenaal, een ander eene katoenspinnerij, weer een ander gedeelte een hospitaal en eene kazerne.

De tegenwoordige Roomsche kerk, in de Broederstraat, was vroeger een gesticht der Dominicanen of Predikheeren, wier orde in het jaar 1216 door den Spaanschen monnik DOMINICUS was ingesteld geworden. Op verzoek van MARGARETHA, gemalin van REINOUDE I, graaf van *Gelre*, kwamen de Predikheeren binnen deze stad, en werd hun, in het jaar 1375, eene kerk en een klooster afgestaan.

KATHARINA van *Beijeren*, echtgenoot van WILLEM van *Gelre* en *Gulik*, werd, op haar verzoek, in deze kerk begraven. Zij had het gesticht met vele vaste goederen beedeeld, opdat de Predikheeren eeuwige missen zouden lezen, voor de ruste harer ziele en der zielen van alle afstervende vorsten en vorstinnen van *Gelre* en *Gulik*.

In het jaar 1672 stortte een gedeelte des gewelfs van het koor in, hetwelk bij de belegering der stad, door eene bom was gebarsten geworden; later werd de kerk hersteld, door de Protestanten verlaten, en ten dienste der Roomsch-Katholijken afgestaan.

Wij zouden nog van vele andere kloosters en kerken kunnen spreken, maar het weinige, dat wij van dezelve weten, is minder belangrijk. Het gewezen klooster en de kerk der Regulieren is tegenwoordig het oude burger-gasthuis, een gesticht hetwelk vele eigendommen bezit, uitmuntend onderhouden wordt, en door den vreemdeling dient bezigtigd te worden. De vroegere St. Nikolaas-gasthuiskerk is tegenwoordig de kerk der Luthersche gemeente. Het gewezen klooster en de kerk op den Hessenberg is thans een weeshuis, dat, even als het gasthuis, door de zorgen der regenten, allen lof verdient.

Nijmegen telt ruim 18,000 inwoners,

die meestal van den koophandel leven. Men heeft hier, behalve eene katoenspinnerij, vele leerlooijerijen, brouwerijen, twee zoutketen, zeepfabrieken, enz. Ook heeft men er eenige tabaksdozen-fabrieken, die hare voortbrengselen naar de overige werelddeelen verzenden. De expeditiehandel, de scheepvaart, maar vooral de handel in koloniale waren brengen de stad vele en groote voordeelen aan.

De stad is omringd door hooge wallen en bolwerken, en wordt daarenboven door twee sterkten, Oost- en Westwaarts der stad gelegen, verdedigd.

Voor dat wij *Nijmegen* verlaten en deszelfs heerlijke omstreken bezigtigen, zullen wij, in weinige woorden, de voornaamste mannen opnoemen, die hier het levenslicht ontvangen hebben.

De wiskunstenaar DANIEL VAN SANTBEEK, van wien wij nog eenige werken bezitten; de dichters FRANS VAN KRANEVELD en GERARD VAN VALKENBURG; PAULUS VAN NIM-

wees,
gij, van
stree; de
een van D
nisten CAR
VAN GOOLZ
en is de
L. Exc. de
een der
tuur- en
eeuw; T
MAN; d
attelier
Nog me
schoonst
gelegen
grooten
Guzor
tuit vo
uitmun
tafsche
of om d
Ook wil

WEGEN, hofprediker van CHRISTINA, koningin, van *Zweden*; de regtsgeleerde CANNISIUS; de hoogleeraren MEIJER en NOOD; een van *Duitschland's* beroemdste componisten CARL FRIEDRICH MULLER; de schilder VAN GOOIJEN; de oudheidkundigen SMETIUS en IN DE BETOUW; de dichter G. TEN HOET; Z. Exc. de luit. generaal baron KRAIJENHOFF, een der grootste vestingbouwkundige natuur- en sterrekundige der negentiende eeuw; Z. Exc. de luitenant generaal DE MAN; de landschapschilder CHRIST, wiens atelier voor vreemdelingen openstaat, enz. Nog moeten wij melden dat in een der schoonste gebouwen der stad, op het Bosch gelegen, vroeger het verblijf van den grooten VAUBAN, de WelE. Gestr. heer GUIJOT, zoon des oprigters van het instituut voor doofstommen te *Groningen*, een uitmuntend kabinet van Romeinsche en Baatafsche oudheden bezit, hetgeen alles in of om de stad *Nijmegen* gevonden werd. Ook wil men dat keizer HENDRIK, in het

jaar 1165, op het Valkhof werd geboren, en sommige schrijvers zeggen dat **CLAUDIUS CIVILIS**, de grondlegger der Bataafsche vrijheid, alhier het levenslicht zou ontvangen hebben.

OMSTREKEN DER STAD.

Wanneer des reizigers verblijf alhier ter stede voor eenige dagen bepaald is, is eene wandeling, naar de dorpen *Hees* en *Neêrbosch*, aan te bevelen. Men gaat hiertoe de Hezelpoort uit; volgt den oever der *Waal*, waar menig riviergezigt den wandelaar zal bekoren. Op een kwartier uur afstands der stad, komt men aan het fort *Kraijenhoff*, in het jaar 1825, volgens de plannen van Zijne Excellentie den Luitenant-Generaal **BARON KRAIJENHOFF** ontworpen. Niet verre van deze sterkte, ontdekte de schrandere en geleerde hoogleeraar **RÜVERS**, kort voor zijnen dood, de grondslagen van badplaatsen, welke aan de Romeinen toegekend worden.

Door welige landsdouwen en lomrijke

lanen, bereikt men het dorpje *Hees*, en een kwartier uurs verder, komen wij aan het dorp *Neêrbosch*. Verheffen zich bij deze dorpen geene heuvelen; wisselen hier geene dalen de natuurtooneelen af, de eenvoudige landelijke tafereelen, welke men hier ziet, zullen den wandelaar ruimschoots de gedane moeite van zijn uitstapje beloonen. De veelvuldige buitenverblijven; de nederige woning des landmans; de welbebouwde en vruchtbare akkers; de lommerrijke eiken-, linde- en beukelanen, dit alles vormt te zamen zeer bevallige, zeer liefelijke partijen.

Men wil dat het dorp *Hees* zijnen naam ontleend zoude hebben van den afgod *Hesus*, den krijgsgod *Mars* der voorvaderen. In het jaar 1388 werden *Hees* en *Neerbosch* gedeeltelijk verbrand door *ARNOLD* van *Heumen*.

Het dorp *Wijchen*, bijna twee uren van *Nijmegen*, is de hoofdplaats van het kanton van dien naam. Sedert eenige jaren

heeft het bestuur zeer vele verbeteringen aan het dorp laten maken.

Vroeger was *Wijchen* eene vrije heerlijkheid, tot in den jare 1342, toen dezelve in het bezit kwam der hertogen van *Gelre*. In het Noord-westen van het dorp, ligt het oude en sterke kasteel, omringd door eene gracht, en verdedigd door eene ophaalbrug en sterke muren. Het is in den Spaanschen stijl gebouwd, prijkt met eenen sierlijken toren, en is tot nu toe goed bewaard gebleven.

In den voorgevel heeft men eenige zinnebeelden van trouw, vriendschap, liefde, enz.

Wanneer men de slotpoort binnengekomen is, heeft het binnenhof een klein en somber voorkomen. Schoon zijn de zalen van het vorstelijke slot; aandoenlijk de herinneringen, welke in de ziel, bij het herdenken der vroegere gebeurtenissen, opwellen. Hier leefde in het jaar 1590, verre van alle aardsche grootheid, in stil-

le eenvoudigheid, het heil der huwelijks-
 liefde smakende, EMANUEL I, prins van
Portugal, onderkoning der *Indiën*, die
 met de dochter van den grooten WILLEM
 I, prins van *Oranje*, gehuwd was.

Op een uur afstands der stad lag wel-
 eer het trotsche landgoed de *Dukenburg*,
 (*Hertogburg*,) het schoonste gebouw, dat
 wij, na de slooping van het *Valkhof*, nog
 bezaten, en waarvan slechts een kleine
 vleugel, aan de woede der vernieling,
 heeft mogen ontsnappen. Het is te be-
 jammeren, dat men in ons vaderland, over
 het algemeen, zoo veel behagen schept,
 om de gedenkteekenen van vroegere eeu-
 wen, welke in andere landen met alle
 zorg onderhouden worden, te sloopen.
 Zucht naar geld, of eene drift om alles
 te *moderniseren*, zijn de bronnen dezer
 verfoeijelijke handelingen.

Reeds in het jaar 1473, toen hertog
 KAREL van *Bourgondien*, *Nijmegen* bele-
 gerde, was de *Dukenburg* door het ge-

heele landschap *Gelre* vermaard. In het begin der achttiende eeuw, werd dit slot gedeeltelijk gesloopt, en een prachtig huis verrees op het gesloopte gedeelte. Maar ook dit gebouw bleef niet bestaan, en werd, zoo als wij zoo even zeiden, mede verwoest.

De toren te *Hatert*, in het dorp van dien naam gelegen, en ook op één uur afstands der stad, is het overblijfsel van een oud adellijk slot, waarvan reeds in het begin der vijftiende eeuw melding gemaakt wordt.

Ook het adellijke huis van *Hulzen*, met deszelfs uitgestrekte landerijen, het tegenwoordige eigendom van den heer DE BRUYN van *Hulzen*, staat niet verre van het dorp *Hatert*. De weg, welke van hier naar *Grave* leidt, is in 1736 aanmerkelijk verbeterd geworden.

De *Mookerheide*, welke wij, op de wandeling naar de *Meerwijk*, gedeeltelijk kunnen overzien, is merkwaardig in de ge-

schiedenis des vaderlands, door den voor ons noodlottigen vrijheidskamp, welke er, op den 14. April des jaars 1574, voorviel tusschen de Nederlanders en Spanjaarden. Hier sneuvelden de helden LODEWIJK en HENDRIK van *Nassau*, broeders van WILLEM I, alsmede de paltsgraaf CHRISTOFFEL van *Beijeren*, voor regt en vrijheid.

Genotvol is de wandeling naar de *Meerwijk*, welke grootendeels onder het lommer van het geboomte wordt vervolgd. Men vindt hier de schilderachtigste partijen, die naar het bekoorlijkste oord van *Nijmeeg's* omstreken, *Berg en dal*, leiden.

BERG EN DAL.

Van de *Meerwijk* dan gaat men, over de heide en langs korenakkers, naar het gehucht *Berg en dal*, waar de treffendste, verhevenste en bewonderenswaardigste natuurtooneelen van ons vaderland den wandelaar verbeiden.

Wanneer men zich even ter zijde van de herberg begeeft, en wel op een dier hoogste paden, welke zich langs de heuvelklingen kronkelen, ontvouwt zich de natuur in haen vollen luister. Het oog ziet in eenen afgrond neder, die door duizend tinten geschakeerd wordt; golvend graan, rijk gedost plantsoen, dat zijne schaduwen ginds en herwaarts wiegt, vormt den bodem van het goddelijke dal, waarin men, met wellust nederblijkt. In het Oosten verheft de *Duivelsberg* zijnen kruin; in het Westen rijst de *Vestaalsche heuvel*, als eene bloeiende maagd, uit de hem omringende rijke en weelderige valleijen; de heuvel van *Mercurius*, wiens zijden van een gescheurd zijn, schijnt daar post gevat te hebben, om den heuvelkling der maagd te beschermen. Hier en daar zijn de lijnen, welke de bergen vormen, door mastboomen, eiken en beuken gebroken, en dalen alzoo, met de schoonste vormen, in den afgrond neder. De ineensmeltende

tinten der dalen en bergen, de slagschaduw-
 en der boomen, de diepe stilte, welke
 door den tortel, of het gezang der meivog-
 gels nog verhoogd wordt, doen in den
 boezem eene stemme rijzen, welke ons
 toeroept: » Hier, ja, hier wenschte ik te
 leven, wenschte ik te sterven! »

Nog is het tafereel niet geëindigd. Door
 een' bergpas dringt het oog genotvol door
 en een verheven en majestueus verschi-
 elt snelt zachtkens voorwaarts, en eindigt in
 een blaauw waas, hetwelk eindelijk met
 het azuur des hemels één is. De Waal-
 stroom schijnt aan den horizon zijne zil-
 veren wateren met de gulden wolken te
 vereenigen; een liefelijk dorp koestert zich
 in het albezielende zonnevuur, en de kud-
 den, die in de weiden omdoolen, zijn
 slechts vlekken, welke het zachte groen
 der beemden verhoogen.

Sprakeloos en met weerzin verlaat men
 dit betooverend oord, een der schoonste

tooneelen, welke de Godheid op Zijne aarde, hier en daar, verspreid heeft.

Wil men blijven genieten, dan moet men geene gebaande wegen volgen, maar zwerfend omdolen als een kunstminnaar, die naar het schoone haakt, het bevallige zoekt, en wiens harte voor al wat grootsch, zielroerend is, vurig klopt. Zoo wandelende bereikt men den uitersten rand der heuvelklingen, en, hoewel nog diep getroffen door het tafereel, dat, voor weinige oogenblikken, de ziel roerde, wordt zij, op nieuw, door de zoetste gewaarwordingen gestreeld. Aan den voet van den bergketen rust het *Wioldersche Meer*, in wiens helderen spiegel al de omringende voorwerpen weerkaatsen. Uitgebreider en veelvuldiger zijn hier de verschieten. De *Rijn* en de *Waal* slingeren zich, als zilveren banden, door de onmetelijke vlakte heen. Oostwaarts verheft zich de *Elten-sche Berg*, met deszelfs kerk en abdij; het dorp *Wielder* en de kleine stad *Kra-*

nenburg steken hunne sombere woningen boven het schitterend groen. Men ziet de steden *Arnhem*, *Doesburg*, *Zutphen* en *Emmerik*, en achter deze plaatsen eenen uitgestrekten bergketen, welke met zijnen gordel hemel aan aarde verbindt, en dit natuurtooneel volmaakt. Wanneer in het luchtruim fijne en doorschijnende wolken zweven, die de lichtstralen breken, wordt, door het vermeerderen der liefelijkste en zachtste tinten, de waarde van het tafereel verhoogd.

Daalt men den bergrug af, zoo brengt eene heerlijke straatweg den wandelaar in het aanvallige dorpje *Beek*.

BEEK.

Men behoeft niet lang over den oorsprong van den naam des dorps na te denken; de veelvuldige beken, die van de bergruggen afdalen, en ginds en herwaarts door het dorp vlieten, hebben aan hetzel-

we den naam van *Beek* gegeven. Gedurende den veldtogt der Romeinen, is *Beek* langen tijd eene Romeinsche standplaats geweest voor eene der keurbenden van het magtige *Rome*. Van daar dan ook dat men hier, en in deszelfs omtrek, vele Romeinsche outheden gevonden heeft, welke meestal in het bezit zijn van eenige bewoners des dorps. Voor twee honderd jaren vond men alhier, eenen Romeinschen mijlsteen, met een opschrift van keizer *TRAJANUS*, die, ten huidigen dage, op het raadhuis te *Nijmegen* te zien is. *Beek* was vroeger eene heerlijkheid, en stond onder het onmiddelijke beheer der Kleefsche graven; in het jaar 1660 is het dorp overgegaan in het geslacht der *RANDWIJCK's*, die thans nog in het bezit dezer heerlijkheid zijn.

Vele personen, bekoord door de liefelijke ligging van het dorp, hebben van elders hun verblijf te *Beek* gevestigd; jaarlijks wordt het dorp daarenboven door een

aantal vreemdelingen bezocht, hetwelk geen gering voordeel sommigen bewoners aanbrengt. De hoofdtak der nijverheid is landbouw, wasschen en bleeken.

De wandelingen in het dorp *Beek* zijn allerbekoorlijkst, vooral wanneer men zijne schreden door de bergen wendt, aan wier voet en op wier helling het dorp gelegen is.

De meeste dalen en heuvelklingen zijn bedekt met rijke akkers en geboomte. Wanneer men, uit een der dalen, de blikken op deze bebouwde heuvelen werpt, is het tooneel, niet alleen grootsch, maar ook liefelijk, en getuigt van de nijverheid der ingezetenen. De kleuren, gevormd door de verschillende graansoorten en ander veldgewas, afgewisseld door het donkere groen der beuken en eiken, of dat der sombere dennen, vormen, met regt, een arkadisch geheel, en betooveren het harte des wandelaars.

Verlaat men deze bebouwde oorden, be-

stijgt men den heuvel, welke men voor zich heeft, en volgt men den rand des bergketens, dan wisselen zich de tooneelen elk oogenblik af. Soms ziet men in een woest en onbebouwd dal neder, bekleed met veelvuldige en geurige heidekruiden; hier en daar in het dal of tegen den bergrug staan slechts eenige dennen met hunne naakte stammen en bruine toppen, of verheft zich de nederige berk met zijn zilverkleurig gewaad. Eenige smalle en zandige paden slingeren zich langs den bergrug in het dal neder; geene zoete en liefelijke melodijën der gevederde zangers; geen glinsterend kouter van den landman scheurt den klont; geen nijverig landmeisje laat hare kudden hier grazen, neen, zoo als de natuur uit de hand des Scheppers te voorschijn kwam, zoo ziet gij haar nog hier. De grijze herder alleen laat soms zijne schapen op de helling der bergen, in de heide, grazen; soms ziet men statig, en als trotsch op zijne krachten, de roof-

vogel aan den azuren hemel zweven, of zich als op één punt gekluisterd houden, om, met verbazende snelheid, op het piepend vogeltje neder te schieten, hetwelk in het dal, lustig en vrij, duizendvormige kringen beschrijft.

Ziedaar een nieuw tooneel, dat, hoewel woest, ons de natuur in den eersten scheppingsmorgen schetst, toen zij door de hand des stervelings nog niet veranderd was. Het is een dier waarachtige tafereelen, die WALTER SCOTT zoo meesterlijk beschrijft, wanneer hij ons in zijn geliefkoosd vaderland laat ronddolen, en de gebeurtenissen zijner voorvaderen zoo aandoenlijk, zoo meesterlijk beschrijft.

Wil men het dorp *Beek* in vollen luister tegen het gebergte zien liggen, dan moet men zich in het weiland begeven, dat onmiddellijk achter het dorp gelegen is. Dan vooral, wanneer de zon even boven de *Kleefsche* bergen treedt, haren morgengloed onverdeeld op het dorp uitstort, het

tafereel in goud huldt, de dauw uit de grasvelden doet rijzen, en een zachte nevel over het gebergte zweeft. Uitgestrekter is dan het verschiet, dat, met de schitterendste kleuren der morgenzonne bestraald, met majesteit boven in het lucht-ruim schijnt te zweven. Amphitheaters gewijze is het dorp tegen het gebergte gelegen; naast de nederige woning des landmans prijkt het buitenverblijf van eene meer bedeelde familie. Overal ziet men welvaart, vrolijkheid, tevredenheid te midden van het loer der veelvuldige boomen, waarmede het aanvallige dorp *Beek* bekranst is. De kerk der Roomsche Katholijken rijst met hare tinnen en haar torenspits boven de overige gebouwen; nederig en eenvoudig, als zijne godsdienst, staat het tempelhuis der Protestanten naast deze kerk, en verheft nauwelijks zijn graauw en bemost torentje boven het donker groene geblader der kastanjeboomen. De berg, welke zich in het Oosten ver-

heft, op wiens kruin eenige dennen ginds en herwaarts zweven, tusschen wier stammen de morgendauw, als een doorschijnende sluijer, nog hangende is; de *Ravensberg* met zijn rijk geboomte, door het morgenrood ontgloeid; het verschiet der bergen, op wier verhevenste kruin een molen zijne wieken door den morgenwind beweegt, in één woord het geheel vormt een dier landschappen, die de dichters zoo vaak bezingen, en een aardsch paradijs noemen.

Voegt hierbij op den voorgrond het loei- jend vee, dat de komst van het landmeis- je verbeidt; de gewaarwordingen, die in uwe ziel opwellen, en die gij niet kunt uiten, dan, o, dan zult gij op een der schoonste verblijven der aarde staren. Het is dan ook geen wonder dat, sedert eeni- ge jaren, in dit dorp een aantal landhui- zen opgericht zijn.

WANDELING TUSSCHEN BEEK EN DE STAD.

De schoone straatweg, die ons van het bekoorlijke dorp *Beek* naar de stad brengt, werd in 1824 aangelegd; hierdoor volbrengt men met minder moeite zijnen weg naar de stad, nadat men het bekoorlijkste plekje gronds heeft mogen aanschouwen. Sedert weinige jaren zijn vele buitenverblijven aan dezen weg gesticht, en verhoogden in vele opzigten het schoone dezer wandeling. Een half uur van het dorp *Beek* bereikt men het kleine, maar sierlijke dorpje *Ubbergen*, met zijn smaakvol lusthuis, dat in eene vlakte, niet verre van den straatweg, gelegen is. Dit kasteel is het eigendom van den jonkheer *DOMMER* van *Poldersveldt*, en het grootste en schoonste verblijf, hetwelk *Nijmegen* in deszelfs omstreken bezit. Sombere en uitgebreide wandeldreven, veelvuldige waterleidingen en fonteinen omringen het lusthuis, dat zijne schitterende wanden met welgevallen in

den helderen vijver spiegelt. Zwaar en krachtig geboomte beveiligt dit heerlijke verblijf tegen het geweld der stormen, en verhoogt, door zijne donkere tinten, het bevallige en aanlokkelijke van dit natuurtafereel.

De wandelingen te *Ubbergen* zijn dubbel waard bezigtigd te worden, vooral wanneer men dezelve in het gebergte voortzet. Met welgevallen rust het oog op het kleine kerkgebouw, bijna geheel in het groen verscholen, en het bevallige buitenverblijf, dat aan den voet der *Ubbergsche* bergen rust. De vergezigten, welke men van deze bergen ziet, zijn vooral schoon wanneer men zich naar het Westen keert, waar men een gedeelte der stad aan den breeden Waalstroom ziet prijken.

Ook *Ubbergen* was vroeger, even als *Beek*, eene heerlijkheid, en strekte zich tot aan *Nijmegen* uit. Reeds in den jare 376 wordt van hetzelfde gewag gemaakt, en men meent algemeen, dat het dorp zij-

nen naam van de Hunnen heeft ontvangen, die zich langen tijd op de bergen in deze streken opgehouden hebben, en ook den naam aan den *Hunnerberg* hebben gegeven.

Op de plaats, waar tegenwoordig het Protestantsche kerkje staat, stond vroeger eene zeer oude kapel, welke in 1339 vernieuwd, doch later weder afgebroken werd. Waarschijnlijk is te *Ubbergen* ook een Romeinsch kamp geweest; men houdt ten minste dit dorp voor het *Uberan*, waarvan *TACITUS* spreekt. De veelvuldige Romeinsche oudheden, welke alhier opgedolven zijn, versterken dit vermoeden.

En nu is de wandeling volbragt. Hij, die waarlijk vatbaar is, om in zijne ziel God verheerlijkende gewaarwordingen te doen rijzen, zal niet dan met tegenzin zich weder stedewaarts begeven.

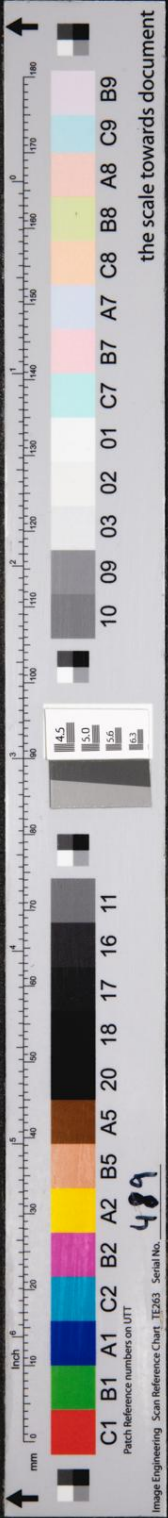
De Nederlander kent te weinig het waarachtige schoone van de aloude hoofdstad der Batavieren en derzelver omstreken. De zucht om vreemde gewesten te zien, wier

oorden door sommige reizigers wereldberoemd gemaakt zijn, doen hem de heerlijke natuurtafereelen van *Gelderland* als niets beduidend beschouwen. O, mogt hij van deze dwaling terugkomen; mogt hier toe deze kleine, eenvoudige beschrijving iets bijdragen. Wanneer de reiziger eenmaal in de bergen van *Beek* heeft omgedoold, en de tafereelen, welke deze opleveren, heeft mogen bewonderen, dan zal hij met vurig verlangen naar den oogenblik haken, dat zich nogmaals deze statige, liefelijke tooneelen aan zijne verrukte blikken zullen ontvouwen.

ptegelt. Zwaar en
 eiligt dit heerlijke
 d der stormen, en
 kere tinten, het be-
 van dit natuurta-

 bergen zijn dub-
 worden, vooral
 het gebergte voort-
 est het oog op het
 na geheel in het
 bevallige buiten-
 t der *Uibergzucht*
 gten, welke men
 zijn vooral schoon
 het Westen keert,
 der stad aan den
 et prijken.
 vroeger, even als
 d, en strekte zich
 Reeds in den jare
 re gewag gemaakt,
 en, dat het dorp zij-

nen na
 die zich
 streken
 naam a
 Op o
 Protesta
 eene zo
 nieuwd
 Waarse
 meinsel
 minste
 van TA
 meinsel
 dolven
 En r
 die wa
 God v
 doen rij
 weder
 De D
 achtige
 der Ba
 zucht

gers wereldbe-
hem de heer-
elderland als
O, mogt hij
; mogt hier-
beschrijving
reiziger een-
heeft omge-
deze ople-
en, dan zal
den oog-
deze statige,
verrukte

MBL 000863

2

